

مدل سه‌لایه حکمرانی داده‌محور در

حسابداری بخش عمومی

مقدمه

گسترش فناوریهای اطلاعاتی، توسعه دولت الکترونیک و افزایش حجم داده‌های تراکنشهای مالی دولت، نقش حسابداری بخش عمومی را در دهه اخیر دگرگون کرده است. از سوی دیگر، افزایش توقعات اجتماعی نسبت به شفافیت مالی، کنترل فساد و ارزیابی اثربخش عملکرد دولتها موجب شده است تا نظامهای سنتی گزارشگری مالی پاسخگوی نیازهای حکمرانی نوین نباشد. استانداردهای بین‌المللی حسابداری بخش عمومی (IPSAS) چارچوب مناسبی برای ارائه صورتهای مالی فراهم کرده‌اند؛ اما تمرکز آنها بیشتر بر گزارشگری و کمتر بر تحلیل سیاست، پیش‌بینی ریسک یا تصمیم‌سازی است. در حالی که دولتها به نظام مالی هوشمندی نیاز دارند که بتواند به صورت پیوسته داده‌های مالی را تحلیل و سیاست‌گذاران را در تخصیص منابع، سنجش اثرات بودجه و تشخیص انحرافات یاری دهد.

این توصیف کوتاه با تلفیق ادبیات حسابداری دولتی، علم داده و حکمرانی عمومی، چارچوبی جدید برای نقش‌آفرینی حسابداری بخش عمومی در حکمرانی داده‌محور ارائه می‌کند.

۱- حسابداری دولتی و گزارشگری مالی

گزارشگری مالی دولتی، بر اساس IPSAS، ابزار اصلی ارائه عملکرد مالی به ذینفعان است. (IPSASB, 2023) این رویکرد اگرچه شفافیت را تقویت می‌کند، اما محدودیتهایی در تحلیل سیاستهای مالی و شناسایی ریسک دارد.

۲- شفافیت و پاسخگویی

پینا و تورس (۲۰۲۱) معتقدند پاسخگویی مالی تنها با انتشار گزارشها حاصل نمی‌شود، بلکه نیازمند تحلیل‌پذیری و استفاده از داده‌های مالی برای ارزیابی عملکرد و کشف ناکارآمدی است.

۳- تحول دیجیتال و داده‌های باز دولت

گزارشهای OECD (۲۰۲۴:۲۰۲۲) نشان می‌دهد دولتها با استفاده از داده‌های باز، تحلیل داده‌های بزرگ و ابزارهای هوشمند، تصمیم‌گیری مالی خود را متحول کرده‌اند. این تحول بدون نقش فعال حسابداری ممکن نیست.

۴- خلأ موجود

بین سه حوزه حسابداری، سیاست‌گذاری مالی و علم داده، به‌رغم پیشرفتهای قابل توجه، پیوند نظری و کاربردی کافی وجود ندارد. این مقاله می‌کوشد این خلأ را پر کند و چارچوبی یکپارچه ارائه دهد.

محمود مجدی اغولیک

چکیده

تحول دیجیتال و گسترش داده‌های مالی دولتها اقتضا می‌کند که حسابداری بخش عمومی از نقش سنتی گزارشگری به ابزاری فعال در حکمرانی داده‌محور تبدیل شود. چارچوب پیشنهادی سه‌لایه حکمرانی داده‌محور در حسابداری بخش عمومی شامل «حسابداری به‌عنوان زیرساخت داده»، «حسابداری به‌عنوان نظام هشدار مالی» و «حسابداری به‌عنوان ابزار سیاست‌گذاری» می‌باشد. این چارچوب می‌تواند مبنای ارتقای شفافیت، پاسخگویی، مدیریت ریسک و کارایی نظام مالی دولت باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

چارچوب پیشنهادی نشان می‌دهد که حسابداری دولت می‌تواند نقشی بسیار اثرگذارتر از نقش سنتی خود داشته باشد. با حرکت به سوی دولت هوشمند، داده‌های مالی بیش از گذشته در کانون توجه نظام‌های کنترل، نظارت، بودجه‌ریزی و سیاست‌گذاری قرار گرفته است. با این حال، اجرای این رویکرد نیازمند تحولاتی اساسی است؛ از جمله:

- بازطراحی استانداردهای حسابداری دولتی مبتنی بر داده
- افزایش مهارت‌های تحلیلی و داده‌محور در بین حسابداران دولتی
- سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های داده و سامانه‌های هوش مصنوعی
- اصلاح قوانین و مقررات برای دسترسی و اشتراک‌گذاری داده
- بهبود نظام کنترل داخلی و حسابرسی مبتنی بر فناوری
- این الزامات، مسیر عملیاتی اجرای چارچوب پیشنهادی را مشخص می‌کند.

حکمرانی نوین دولتها وابسته به داده‌های دقیق، تحلیل‌پذیر و قابل‌اتکا است. حسابداری بخش عمومی، به‌عنوان نقطه تمرکز داده‌های مالی، باید نقشی فعال در تولید، تحلیل و به‌کارگیری داده‌ها در سیاست‌گذاری ایفا کند. چارچوب سه‌لایه معرفی شده در این مقاله می‌تواند مبنایی برای تحول نظام مالی دولت، ارتقای شفافیت، افزایش پاسخگویی و بهبود تصمیم‌گیری مالی باشد. این مدل قابلیت توسعه و استفاده در ارزیابی عملکرد، نظارت مالی، سیاست‌گذاری بودجه و حسابرسی دولت را دارد.

منابع:

- 1- IPSASB. (2023). Handbook of International Public Sector Accounting Pronouncements.
- 2- OECD. (2022). Digital Government Index.
- 3- OECD. (2024). Open Government Data Report.
- 4- IMF. (2023). Fiscal Transparency Handbook.
- 5- Pina, V., & Torres, L. (2021). Public Sector Accounting and Accountability in the Digital Age.
- 6- Caperchione, E., & Saliterer, I. (2022). Public Sector Accounting and Financial Management Research.
- 7- Van Helden, J., & Hodges, R. (2020). Public Sector Accounting and Budgeting for Non-Specialists.
- 8- Kudo, H. (2023). Data Governance in Public Administration. IMF. (2024). Public Financial Management Technical Notes.

چارچوب پیشنهادی نقش جدید حسابداری بخش عمومی

عمومی

چارچوب پیشنهادی شامل سه لایه است که با نقش زیرساختی داده آغاز شده و به سطح سیاست‌گذاری مالی ختم می‌شود.

لایه اول: حسابداری به‌عنوان زیرساخت داده

در این لایه، حسابداری نقش بنیادین در جمع‌آوری، استانداردسازی و یکپارچه‌سازی داده‌های مالی دارد. مهم‌ترین مولفه‌های این لایه عبارت‌اند از:

- یکپارچه‌سازی سیستم‌های مالی دستگاه‌های اجرایی در قالب معماری داده مشترک
- استانداردسازی عناصر داده‌ها برای تحلیل در سطح ملی اتصال حسابداری به داشبوردهای مدیریتی و سامانه‌های هوش مصنوعی
- فراهم‌سازی داده‌های قابل‌تحلیل برای کنترل داخلی و نظارت مالی
- در این چارچوب، داده مالی نه تنها محصول فرآیند حسابداری، بلکه ورودی اصلی حکمرانی داده‌محور است.

لایه دوم: حسابداری به‌عنوان نظام هشدار مالی

این لایه وظیفه دارد ریسکها، انحرافات و نقاط ضعف مالی را پیش از بروز بحران آشکار سازد. مهم‌ترین کارکردهای این لایه:

- تحلیل انحرافات بودجه‌ای به‌صورت مستمر
- رصد الگوهای پریسک در هزینه‌ها و درآمدها
- کشف الگوهای غیرعادی تراکنشها و ریسکهای فساد
- طراحی شاخصهای سلامت مالی دستگاه‌های دولتی
- ارائه هشدارهای هوشمند به‌صورت لحظه‌ای برای مدیران
- در این مرحله، حسابداری نقش «رادار مالی» را در نظام حکمرانی ایفا می‌کند.

لایه سوم: حسابداری به‌عنوان ابزار سیاست‌گذاری

این لایه تمرکز را به سمت سطح راهبردی نظام مالی دولت هدایت می‌کند. مهم‌ترین کارکردها عبارت‌اند از:

- تحلیل پیامدهای مالی سیاستها و برنامه‌های کلان
- مدل‌سازی سناریوهای بودجه‌ای و اقتصادی
- ارزیابی عملکرد مالی در سطح ملی
- پشتیبانی داده‌محور از تصمیم‌گیری کابینه و مجلس
- تحلیل پایداری مالی برنامه‌های میان‌مدت دولت
- اینجا حسابداری از سطح ثبت رویداد فراتر رفته و نقش «مشاور سیاست‌گذاری مالی» را بر عهده می‌گیرد.